

# ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΙΒ'. — 31 Ἰουνίου 1915. — ΤΕΥΧΟΣ Β'.

## ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ 25 ΜΑΡΤΙΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ,

Ἰμνήθη τοςάκις ἡ μεγάλη ἡμέρα, ἣν ἑορτάζομεν σήμερον, ἀντήχησαν ὑπὲρ αὐτῆς παιᾶνες ἀπανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἔτη ἤδη μακρὰ, ὀλίγον πλέον ἀπέχοντα τῆς ἑκατονταετήρου ἑορτῆς, καὶ ὁμως ὁ Ἕλλην αἰσθάνεται πάντοτ' ἐκ νέου τὴν ἀνάγκην νὰ στρέφῃ πρὸς αὐτὴν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὡς δὲν παύεται ὁ Χριστιανὸς ἑορτάζων κατ' ἐνιαυτὸν τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Τὸ γένος οἶονεὶ ἀναγεννᾶται καὶ ἀναβαπτίζεται τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς νέαν κολυμβήθραν, καὶ, ὅταν σημάνῃ τὸ ἑωθινὸν ἐκάστης 25 Μαρτίου, ἡ φυλὴ ὅλη, ἣν περισκέπει ὑπὸ τὰς πτυχὰς αὐτῆς ἡ γαλανόλευκος, βαυκαλᾶται μὲ τὰς ἐπιφοῦς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, καὶ σκιρτᾷ ἡ καρδία, καὶ ἀναπάλλεται κατενώπιον ἡμῶν ἡ μαγικὴ φαντασμαγορίᾳ τοῦ ἔθνους, περιχορεύοντος ζαλόγγειον χορὸν θανάτου καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ὀρυμαγδοῦ τῶν ὀπλων χαιρετίζοντος, ὡς οἱ οἱ ἀρχαῖοί ποτε τῆς Κρήτης Κουρήτες τὸν νεογέννητον Δία, τὴν ἀρτιγενῆ θεὰν Ἐλευθερίαν. Οἶονεὶ πλήττει τὰ ὦτα ἡμῶν ἀκόμη ἑναυλος, ὡς ποτε τῶν εὐφαντάστων ἀγροτῶν τοῦ Μαραθωνίου ἄλσους ἐπτακόσια ὄλα ἔτη μετὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην, ἡ κλαγγὴ τῶν ὀπλων καὶ ἡ βοή ἵππων χρεμετιζόντων καὶ ἀνδρῶν μαχομένων. Οἶονεὶ βλέπομεν δι' αὐτῶν ἡμῶν τῶν ὀφθαλμῶν ἀναθρώσκουσαν ἐκ τοῦ λύθρου καὶ τῶν ἐρειπίων γῆς αἱματοβρέκτου, ἐκ τοῦ βάθους τῶν τάφων μαρτύ-

ρων ἀθανάτων δαφνοστεφῆ τὴν Νίκην, ἐν μέσῳ τῶν λαχῶν τῆς γηθοσύνης καὶ τῶν ὠσαννὰ τοῦ θριαμβοῦ ἔθνους ἀποτινάξαντος τὸν ζυγὸν δουλείας ἐποναιδίστου.

Ἄλλὰ δὲν φέρεται μόνον ὁ νοῦς ἡμῶν εἰς τὰς ἡρωικὰς αἶμα καὶ ἐπωδύνους ἐκείνας ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ τέως δοῦλος ὤρθωσεν ἐλευθέραν τὴν κεφαλὴν, καθ' ἃς τὸ ἔθνος ἀνέστη παλίνζων, καθ' ἃς ἐπλάσθη καὶ πάλιν Ἑλλάς ἐκεῖ ὅπου χθιζὰ καὶ πρῶιζα ὑπῆρχον μόνον Ἕλληνες κλίνοντες τὴν αὐχένα. Ἡ φυχὴ ἡμῶν πλανᾶται εἰς τὰ βᾶθη τῶν μακρῶν αἰώνων καὶ ζητοῦμεν νάν-τλήσωμεν ἐξ αὐτῶν φρόνημα καὶ θάρρος, νὰ πορισθῶμεν ἐξ αὐτῶν διδάγματα ἐξηγοῦντα τὸ θυῦμα, ἐνθαρρύνοντα τὸ γένος, ἐπιρρωννύοντα τὴν πίστιν τῆς φυλῆς εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις. Ἡ 25 Μαρτίου δὲν εἶνε μόνον ἡ ἀμφιετηρὶς τῆς παλιγγε-νεσίας, ἡ πανήγυρις τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ σύμ-βολίζει τὴν ἀθανασίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, μᾶς παρουσιάζει τὸ διὰ τῶν λαθυρίθων τοῦ χρόνου ἀίδιον καὶ αἰωνόβιον τοῦ ἔθνους.

Τὴν ὠραίαν ἐκείνην, τὴν ἀλησομόνητον ἐκείνην πρωίαν, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου ἐκάλεσε τὸ πρῶτον τοὺς πιστοὺς ἐλευθέρους εἰς νᾶδν ἐλεύθερον διὰ νὰ εὐλογήσωσι τὸν Κύριον, τὸν δωρησάμενον τὴν ἐλευθερίαν, ὁ διδάσκαλος τοῦ γένους, ὅστις εἶχεν ἀπορρίψει τὰ βιβλία χάριν τοῦ ὄπλου, ἐπιστρέφων εἰς τὰς μελέτας αὐτοῦ, ἠδύνατο οὐ μόνον νὰ πανηγυρίσῃ συνορτάζων, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀπελευθερωθέντας. Ἡδύνατο νὰ δεῖξῃ διὰ τοῦ δακτύλου τὴν πάτριον ἐκείνην γῆν, ἣν δὲν ἐμόλυνε πλέον τοῦ Ἀγαρηνοῦ ὁ ποῦς, καὶ, ἀναπολῶν τῆς μακρᾶς δουλείας τοῦ ἔθνους τὰ δεινὰ, τῶν πολλῶν τοῦ παρελθόντος αἰώνων τὰς δοκιμασίας, τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν τὰς δυσβαστάκτους τύχας, καὶ, συνεκφωνῶν μετὰ τοῦ λευίτου τὸ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα», ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ ἀπροσδοκῆτου θεικοῦ δώρου τῆς ἀπολυτρώσεως. Αὐτὴ ἡ γῆ, ἣν πατεῖτε οἱ σήμερον ἐλεύθεροι, ἠδύνατο νὰ εἶπῃ, εἶνε γῆ μαρτυρικὴ, εἶνε γῆ βρεγμένη μετὰ τὸ αἶμα, ἐζυμωμένη μετὰ τὸ δάκρυ

γενεῶν ἀναριθμήτων, αἵτινες τὴν εἶδον περιπίπτουσαν ἀπὸ κατακτητοῦ εἰς πορθητὴν, ἀπὸ δυνάστου εἰς δεσπότην. Μαζὶ μὲ τὰ κόκκαλα τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων σας, ἅτινα τώρα σκιρτῶσι σπαρταριστὰ ἐντὸς τῶν τάφων, ὡς νὰ ἤρθάνοντο καὶ ἐκεῖνα νέαν ζωὴν, τρίβουσιν ὡς ἐκ τοῦ τρόμου τὰ ὄσπια πολυ-ἀριθμῶν ξένων, οἵτινες τοὺς εἶχον δουλώσει, τοὺς εἶχον ταπεινώσει, τοὺς εἶχον τυραννήσει, τοὺς εἶχον θανατώσει. Ὁ ἥλιος αὐτὸς ὁ φωτίζων τῶρα τὰ ἐρείπια τῶν κάστρων, ἅτινα σεῖς ἐξ-επορθήσατε, τὰ πεδία τῶν μαχῶν ὅπου σεῖς ἐνικήσατε, τοὺς ἀγροῦς, οὓς σεῖς ἀπηλευθερώσατε, εἶδεν ἐδῶ πανσπερμίαν ἔθνῶν, ἅτινα ἦλθον καὶ ἐδούλωσαν τοὺς προγόνους σας, ἀλλ' ἦλθον καὶ παρήλθον, καὶ ἀφήκαν σᾶς πάλιν νὰ σας χαιρετίσῃ ὁ κόσμος ἐλευθέρους χειριστὰς τῶν τυχῶν σας, αὐτονόμους κυρίους τῆς χώρας, εἰς ἣν οἱ προπάτορές σας ἔδωκν τὴν ἀναφαίρετον δύναμιν ἑλληνικὴ νὰ μείνῃ διὰ τῶν αἰώνων.

Καὶ φυλλομετρῶν μὲ τρέμοντας τοὺς δακτύλους ὁ γηραιὸς διδάσκαλος τοῦ γένους τὰς σελίδας τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ βιβλίου, τὰς σελίδας ἐκεῖνας, ὅσαι δὲν εἶχον χρησιμεύσει εἰς αὐτὸν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἀγῶνος διὰ νὰ περιτυλίξῃ τὰς σφαίρας, ἃς εἶχε τοξεύσει μὲ τὰς γηραιάς του χεῖρας ἐναντίον τῶν στέρνων τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, ἐθύθισε τὸ πνεῦμα εἰς τὸ παρελθόν. Ἐκ τοῦ σκοτίου τῶν αἰώνων ἀνέστυρε σκηνὰς θλιβερᾶς δουλείας, εἰκόνας ἐρημώσεων φεβερῶν, ὑποτυπώσεις ἡμερῶν, καθ' ἃς ἡ γενέτειρα τῆς ἐλευθερίας εἶχε μεταβληθῆ εἰς πρατήριον ἀνδραπόδων, τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κάλλους ἰσαβανώθη μὲ πέπλον θανάτου, ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας μεταβλήθη εἰς Ἄδου κευθμῶνα.

Πράγματι ὁ διεξερχόμενος τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας ἐκπλήσσεται πρὸ τοῦ φαινομένου πλήθους ἐπιδρομῶν καὶ πορθη-τῶν, δηλωσάντων ἢ δουλωσάντων τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Αὐτὴ ἡ ἐπίκαιρος θέσις τῶν χωρῶν, ἃς ἕφησε διὰ τῶν αἰώνων ὁ ἑλλη-νικὸς λαὸς μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μετέβαλεν

αὐτὰς εἰς γέφυραν, ἐξ ἧς διήλθον ἑνοπλοὶ ἐκ τῆς Ἀσίας οἱ κατακτηταί, οἱ ἐπιχειροῦντες νὰ εἰσρομήσωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ἐξ ἧς διέβησαν οἱ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ὀρμῶντες εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὡς ἔθνη μεταναστῶν ἢ φέροντες ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν σταυρὸν χάριν ἀπελευθερώσεως τοῦ τόπου τοῦ Σωτήρος ἢ ὡς ἐπίμαχοι μνηστήρες τῆς ἀνὰ τὴν Μεσόγειον θαλασσοκρατίας. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἐχρησίμευσαν ὡς ἡ κονίστρα τῶν ἀγῶνων, ὡς τὸ στρατηγικὸν ὀρμητήριον καὶ τούτων καὶ ἐκείνων. Πᾶσα μεταναστευτικὴ πορεία, πᾶσα κατακτητικὴ στρατεία ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς εὕρισκεν ἀνοικτὴν καὶ ἀναγκαίαν τὴν διάβασιν διὰ τῶν χωρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Πᾶσα λαίλαψ ἐκρηγνυμένη ἐκ τῶν ὀριζόντων τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου συμπαρέσυρεν εἰς τὰς δίκας αὐτῆς τὴν Ἑλλάδα. Πᾶς κυκλῶν ἀφορμώμενος ἐκ τῆς Ἑσπερίας συνεκλόνει καὶ συνέσπα δίκην ἄλλου σεισμοῦ σύρριζον τὴν πάτριον χθόνα τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' εἰς τὰ χεῖλη τῶν ἀβύσσων, ἃς διήνοιγεν ὁ ἄννοσίγαιος στρόβιλος, ἀνεφύοντο ἐκάστοτε νέα ἄνθη, ἅτινα καὶ πάλιν ἐμάραιεν ἢ πνοὴ νέου λιθοῦ. Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο προωρισμένη εἰς θάνατον, καὶ ἔβρεχε πάλιν μάννα ὁ οὐρανός, καὶ διατηρεῖτο πάντοτε εἰς τὰς βωγμὰς τῶν ἠρημωμένων βράχων μίᾳ δρόσου σταγῶν, καὶ διεσώζετο ἀείζων τὸ σπέρμα τῆς ἐλευθερίας, ἕως κομώσῃ αὐτὸ εἰς δένδρον ἀειθαλὲς ὃ ἦλιος τῆς παλιγγενεσίας, ὑφ' οὗ τὰς ζωογόνους ἀκτῖνας ἀρετῶσι λαοί.

Μὴ αὐτὴ αὕτη ἡ πόλις ἡμῶν, ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπου ὑφούται ὁ θρόνος τῆς ἑλληνικῆς βασιλείας, δὲν ὑπέστη κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας ἐπανειλημμένας ἀλώσεις ὑπὸ ἀλλοφύλων, δὲν ὑπέκυψεν ἐκ περιτροπῆς εἰς ξένους κυριάρχους, πρὶν ἐπιστῆ ἡ μεγάλη τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμέρα; Δὲν ἐκυρίευσεν αὐτὴν ὁ Ξέρξης καὶ δὲν ἔκαυσεν αὐτὴν ὁ περσικὸς δαυλός; Δὲν ἠπειλήσαν αὐτὴν ὡς τὴν βορειοτέρα Ἑλλάδα οἱ Γαλάται, ἀφ' ὧν σωθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐμελοποίησαν τὸν ὕμνον

τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν εὐρεθέντα ἐν Δελφοῖς; Δὲν ἐξεπόρθησεν αὐτὴν ὁ Σύλλας, ὅτε τὸ αἷμα ἔρρευσεν ἀπὸ τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν τόπων μέχρι τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἐξεχύθη διὰ τοῦ Διπύλου εἰς τοὺς ἀγρούς; Δὲν κατέλαβε τὴν πόλιν τὸ γερμανικὸν φῦλον τῶν Ἐρούλων, οὗς ἐξεδιώξεν ὑπὸ τὸν ἱστορικὸν Δέξιππον ἢ φοιτητικὴ νεολαία τῶν Ἀθηνῶν; Δὲν ἐλακπάτησαν τὸ ἔδαφος αὐτῆς οἱ Γότθοι τοῦ Ἀλαρίχου, καὶ δὲν ἐμυθεύθη, ὅτι ὁ ἀκάθεκτος Γότθος στρατηλάτης εἶδεν ὡς ἐν δράματι τὸν Ἀχιλλέα ἱστάμενον πάνοπλον πρὸ τῶν τειχῶν καὶ τὴν Πρόμαχον Ἀθηναῖαν περιπολοῦσαν ἐν ὄπλοις τὴν Ἀκρόπολιν; Καὶ ἔπειτα, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἐδυνάστευσαν τῶν Ἀθηνῶν οἱ γαλλικοὶ οἰκοὶ τῶν Δελαρὸς καὶ τῶν Βριεννίων, καὶ, ὅτε ἡ τόλμη τοῦ τελευταίου Γάλλου δουκὸς ἐθραύσθη ἐν τοῖς τέλμασι τοῦ βουιωτικοῦ Κηφισοῦ ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τῶν ἐκ Καταλωνίας Ἰσπανῶν, δὲν ἤρξαν τῆς πόλεως οἱ ἀκάθεκτοι ἐκεῖνοι Καταλώνιοι, ὧν τὴν μνήμην διετήρησεν ὁ ἑλληνισμὸς ἐπὶ ἔτη μακρὰ, δίκην κατάρας ἐκτοξεύων εἰς τὸν μισούμενον τὴν ἀπειλὴν νὰ πέσῃ ἔς τὴν Καταλάνου χέρια; Καὶ, ὡς εἰ μὴ ἤρκει μία καὶ μόνη κατάκτησις ἐξ Ἰσπανίας, δὲν ἐπέδραμον ἔπειτα τὸ ἀθηναϊκὸν δουκᾶτον ἄλλοι οὐχ ἤττον τῶν Καταλωνίων ὀρμητικοὶ παρθηταί, οἱ Ναβαρραῖοι; Καὶ δὲν διεδέχθησαν ἔπειτα τοὺς Ἰσπανοὺς οἱ Ἴταλοι ἐπὶ τῆς ἐν Ἀθῆναις ἀρχῆς τῶν ἐκ Φλωρεντίας Ἀτζαῖωλων, καὶ δὲν ἐστήθη ἐπὶ βραχὺ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου πρὶν ἢ τέλος κυριαρχήσῃ ἐν τῇ πόλει ὁ Μωάμεθ καὶ μεταβληθῆ εἰς τζαμίον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου ἢ Παναγία ἢ Ἀθηνιώτισσα, ὁ ἀρχαῖος Παρθενών; Καὶ δὲν ἐπανῆλθον καὶ πάλιν ἐδῶ οἱ Ὀθωμανοὶ μετὰ τὰς βραχεῖας ἡμέρας, καθ' ἃς ἐσκήνωσε κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως ὁ Βενετὸς Μοροζίνης, δὲν ἐπανῆλθον διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τὴν πόλιν ὁ Χασεκῆς καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ δεσπόζοντας ἐν ταῖς Ἀθῆναις τοῦ Περικλέους, ἐν τῇ πόλει, ἣτις εἶχεν ἀναβιβάσει ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου τὴν

Εὐδοκίαν καὶ τὴν Εἰρήνην καὶ τὴν Θεοφανῶ, οἱ βοεβόδοι τοῦ σουλτάνου καὶ διὰ τὰ ἐπαίρη τὴν σημαίαν τῆς ἡμισελήνου ὁ δισδάσης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ἰκτινίου καὶ τοῦ Καλλικράτους, τοῦ Μνησικλέους καὶ τοῦ Φειδίου;

Ὁ τι ἔπαθον αἱ Ἀθηναὶ συνέβη ἐν πολλῶ εὐρυτέρῳ μέτρῳ εἰς ὄλον τὸν ἑλλητισμόν. Δὲν ὑπάρχει χώρα ἑλληνικῆ, ἣτις ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς 25 Μαρτίου, μέχρι τοῦ 1912 καὶ 1913, μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη νὰ μὴ ἤσθάνθη τὰς δόνας τῆς ξενοκρατίας. Καὶ πρὶν ἔτι ὁ ἰδρυτῆς τοῦ περσικοῦ κράτους, ὁ Κύρος, δουλώσῃ τὰς μετὰ σθεναροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Λυδοὺς διατηρησάσας τὴν ἐθνικὴν ὑπαρξιν ἀνθηρὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Αἰολίδος, καὶ πρὶν ἀκόμη μετὰ τὸν Κύρον ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Εἰρένης ζητήσῃ γῆν καὶ ὕδωρ παρὰ τοῦ ἐντεῦθεν ἑλλητισμοῦ καὶ δουλώσῃ πρὸς ὥραν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ζεύξῃ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπως διαβιδάσῃ τὰς στρατιάς τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους εἰς τὴν ἑλληνικὴν Εὐρώπην καὶ διορύξῃ τὴν ἀθωνικὴν χερσόνησον, ὅπως διαπορθμεύσῃ τὰς τριήρεις τῶν Περσῶν εἰς τὸ Ἀρτεμισίον καὶ τὴν Σαλαμίνα, συνετάραξαν τὴν ἑλληνικὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐκ βάθρων ἀπὸ τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καταβάντες οἱ Κιμμέριοι, καὶ κατέλαβον τὴν Κύπρον οἱ Φοίνικες, οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι.

Πρῶτον τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν τῶν ἐπιδραμόντων τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν οἱ Γαλάται, οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Γάλλων, οἵτινες καὶ κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπῆλθον.

Ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία σείονται ὑπὸ τὸ βαρὺ τῶν πέλμα, καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, ἠττηθέντος καὶ ζωγρηθέντος, αἶρεται ἐπὶ λόγχης δίκην τροπαίου. Οἱ νικηταὶ καταβαίνουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διέρχονται τὰς Θερμοπύλας, ἐπιτρέχουσι τὴν Αἰτωλίαν, προχωροῦσι μέχρι τῶν Δελφῶν. Ἄλλ' ὥραία παράδοσις διηγεῖται, ὅτι ἐκεῖ ἐπεφάνη χιὼν ἐν μέσῳ θέρους καὶ σεισμὸς ἐκλόνησε

τὴν γῆν καὶ πέτραι κατερράγησαν ἐκ τῶν κόρυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἱεροσύλων, καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ θεοὶ, μετὰ πολεμικῶν κραυγῶν ἀναμιχθέντες εἰς τὸν ἀγῶνα, συνηγωνίσθησαν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν πεφρονημένων ἐπιδρομέων. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν γαλατικῶν ἐπιδρομῶν ἐπειράθησαν ἔπειτ' αὐτῶν αἱ μικρασιατικαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι, καὶ ἐδόθη εὖτως ἀφορμὴ εἰς τοὺς Ἀτταλικούς βασιλεῖς τοῦ Περγάμου νὰ καταγαγῶσι κατ' αὐτῶν τὰς λαμπρὰς ἐκείνας νίκας, αἵτινες ἀπεμνημονεύθησαν δι' ἐπιφανῶν μνημείων τῆς τέχνης ἐν αὐτῷ τῷ Περγάμῳ καὶ δι' ἑξαιρέτων ἀναθημάτων τῶν Περγαμηνῶν βασιλέων ἐν Ἀθήναις.

Μετὰ τοὺς προγόνους τῶν Γάλλων ἔρχονται οἱ Ῥωμαῖοι. Ἡ Ῥώμη νικᾷ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ὁ νικητὴς τοῦ Περσέως, πρὶν ἢ πομπεύσῃ ἐν Ῥώμῃ τὸν ἠττημένον τελευταῖον βασιλεῖα τῶν Μακεδόνων, καταστρέφει ἐβδομήκοντα πόλεις τῆς Ἠπείρου καὶ ἑξάνδραποδίζει δεκαπέντε μυριάδας Ἠπειρωτῶν. Δὲν λησμονεῖ, ὅτι αὐτῆς ἐκείνης τῆς Ἠπείρου μέγας βασιλεὺς εἶχεν ὑπάρξει ὁ Πύρρος ἐκεῖνος, οὗ οἱ ᾠκύπετοι στρατιῶται πρὸ ἑκατὸν καὶ ὑπερέκεινα ἐτῶν εἶχον προελάσει μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τῆς Ῥώμης. Μετὰ τὴν Μακεδονίαν, μετὰ τὴν Ἠπειρον ἔρχεται ἡ σειρά τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος. Ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν τῆς Κορίνθου διακρίνομεν βίνοντα τὸν τραχὺν νικητὴν τῶν Ἀχαιῶν, τὸν Μόμμιον. Ἡ Ἑλλάς κλίνει τὸν ἀσχένα εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Τιβέρεως πορθητάς, οἵτινες μετ' ὀλίγα ἔτη ὡς κληρονόμοι Ἀττάλου τοῦ Γ' ἐπεξέτεινον τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ὁ Σύλλας ἀφαιρεῖ μετ' ὀλίγας ἐτῶν δεκάδας καὶ αὐτὴν τὴν σκιάν τῆς αὐτονομίας, ἣν διετήρουν αἱ Ἀθήναι. Ὁ Μέτελλος ὑποτάσσει τὴν Κρήτην. Ὑπὸ τοῦ Πομπηίου καταλύεται τὸ ἐν Συρίᾳ ἑλληνικὸν κράτος τῶν Σελευκιδῶν, καὶ ἡ νίκη τοῦ Ἀκτίου ἀνοίγει εἰς τὸν Ὀκταβιανὸν τὴν ὁδὸν τὴν ἀγνοῦσαν εἰς

τὴν ἤτταν τῆς τελευταίας κληρονόμου τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων καὶ εἰς τὴν καθυπόταξιν τῆς ἐλληνοκρατουμένης Αἰγύπτου. Οἱ ῥωμαῖκοὶ ἀετοὶ δεσπόζουσι πλέον ἀπασῶν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, καὶ μόνον μετὰ τρεῖς αἰῶνας καὶ ὑπερέκεινα διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, διὰ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποδίδονται αὐταὶ καὶ πάλιν εἰς τὸν ἐλλητισμόν.

Ἄλλ' ἤδη πρὶν ἢ τὸ νεότευκτον λάβαρον τοῦ χριστιανικοῦ Βυζαντίου στηρίξῃ τὸν εἰς νέαν φάσιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου εἰσερχόμενον ἐλλητισμόν νέοι χεῖμαρροι ἐπιδρομῶν κατακλύζουσι τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως τὸ σαυροματικὸν φύλον τῶν Κοστοδώκων καταβαίνει εἰς τὴν Ἑλλάταιαν, ἣν σώζει ὁ γενναῖος ἀθλητῆς Μνησίβουλος, καὶ καταβαίνει μέχρις Ἑλευσίνος, ἣν διαφυλάττει σῶαν μὲ τὰς εὐλογίας τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης εἰς τῶν τελευταίων ἱεροφαντῶν τῶν μυστηρίων.

Ἄλλὰ πολὺ φοβερώτερος ὑπήρξεν ὁ κλύδων ὁ κατακλύσας τὰς χώρας τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γότθων, τῶν προγόνων τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τῶν περὶ τὴν σημερινὴν Πρωσσίαν οἰκήσεων αὐτῶν καταβάντες οἱ Ἑρουλοὶ, φύλον γερμανικόν, πλημμυροῦσι τὰς ἐλληνικὰς χώρας ἀπὸ τοῦ Πόντου μέχρι τοῦ Ἀδρίου, ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Κυζίκου μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Ἀθηναί, τὸ Ἄργος, ἡ Κόρινθος, ἡ Σπάρτη γίνονται ἔρμαιον αὐτῶν. Μάτην ἔπειτα ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ἠθέλησε νὰπαλλάξῃ τὸ κράτος τῶν γοθθικῶν ἐπιδρομῶν διὰ τῆς ἐντὸς αὐτοῦ ἀποδοχῆς καὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Γότθων ὡς συμμάχων. Ὑπὸ τὸν εἰκοσαέτη ἄλλ' ἀκράτητον Ἀλάριχον νέα γοθθικὰ στίφη ἐρημοῦσι τὴν Ἑλλάδα. Μόλις σώζονται τότε αἱ Ἀθηναί καὶ μόλις σώζεται ἡ Ἑλλάς ἀπὸ μονίμου κυριαρχίας τῶν Γότθων διὰ τῆς παρὰ τὴν Φολόην νίκης τῆς βυζαντιακῆς στρατιᾶς, ἣτις ἀναγκάζει τὸν ὑπέρφρονα Γότθον νὰ δεχθῇ βυζαντιακὴν ὑπηρεσίαν ἐν ταῖς βορείαις ἐλληνικαῖς χώραις, ἐξ ὧν



διέβη ἔπειτα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἀνέμενεν αὐτὸν ὁ θάνατος. Καὶ ἐσώθη μὲν οὕτω τότε ἡ Ἑλλάς, ἀλλ' ὅποια τὰ ἐκ τῆς γοτθικῆς ἐκαίνης ἐπιδρομῆς δευνά δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ ἔπειτα Κυρήνης Συνεσίου περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι ὠμοίαζον πρὸς ἱερεῖον ἐσφαγμένον, τοῦ ὁποίου ὑπολείπεται μόνον τὸ δῆρμα. Ἄν δὲ ταῦτα ἠδύναντο νὰ λεχθῶσι περὶ τῶν Ἀθηνῶν, αἰτινες ἐσυνθηκολόγησαν τότε πρὸς τὸν Ἀλάριχον, τί νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς Ἐλευσίως, ὅπου τὴν ὑποτρέμουσαν θάδα τοῦ τελευταίου ἱεροφάντου ἠδυνήθη νὰπροσθέσῃ πλέον ἡ πνοή τοῦ ὀρμιέος ἐκείνου βορρᾶ, τί περὶ τῆς ἐκπτώσεως καὶ τῆς παρακμῆς τῶν λοιπῶν ἐλληνίδων πόλεων, ὅπου ἤστραψε τὸ ξίφος καὶ ὁ δαυλὸς τοῦ βαρδάρου;

Βραχεῖαι ὑπῆρξαν εὐτυχῶς ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Θεοδοσίου καὶ Μαρκιανοῦ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Οὐννων, συγγενῶν καὶ προδρόμων τῶν Τούρκων, περιορισθεῖσαι εἰς τὰς βορείους ἐλληνικὰς χώρας, ἀλλ' ἐπεκταθεῖσαι μέχρις αὐτῶν τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἀκάθεκτος οὐχ ἦτιον ὑπῆρξε τῶν ἐπιδρομέων ἐκείνων ἡ ὀρμή, πανούργων, εὐοργήτων καὶ ὠμῶν, περιβεβλημένων μὲν δορᾶς ζῶων, μαχομένων δὲ διὰ τῶν εἰς ἀκωχὴν ὀξέων ὀσῶν περατουμένων βελῶν αὐτῶν ἀπὸ τῶν βραχέων ἵππων, ἐφ' ὧν διήρχοντο τὸ πλεῖστον τοῦ βίου. Ὅλη δὲ ἡ ὀρμή τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ὅπερ εὐτυχῶς ἠδυνήθη ταχέως νὰ κάμψῃ ἡ διπλωματικὴ ἐμπειρία καὶ ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ Βυζαντίου, συνεκεντροῦτο εἰς τὸν βραχύσωμον βασιλέα, τὸν Ἀττίλαν ἐκείνον, οὗ πᾶς λόγος ἦτο ἀπειλή, πᾶν βλέμμα κεραυνὸς καὶ πᾶσα κίνησις ἐνέσπειρε τρόμον εἰς τὰς χώρας ἐξ ὧν διῆλθεν.

Ἄλλο δ' ἔθνος ἔπειτα ἐνέβαλεν ἐπὶ ἓνα σχεδὸν ὅλον αἰῶνα εἰς δεινὴν ἀνησυχίαν τὸν βυζαντιακὸν ἐλληνισμόν, ἔθνος ἐξ ἐκείνων, αἵτινα ὡς ἀπὸ ἀλλῆς κυξίδος τῆς Πανδώρας ἀλλεπάλληλα ἐξήμμεσεν ἡ Ἀσία πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἐλληνισμοῦ. Καὶ τοὺς μὲν Ἄβαρας ἐκείνους, ἐπὶ μακρὸν ταλαιπωρήσαντας τὸ Βυζάντιον

καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς βασιλευσύσης προβάοντας, ἡδυνήθη τέλος νὰ καταπαλαίωῃ ἡ μεσαιωνικὴ ἡμῶν βασιλεία, καὶ ἡ Πόλις, λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, ἡδυνήθη νὰ ψάλλῃ ἐν θριάμβῳ τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ κειμήλια.

Ἄλλ' ἡ βασιλεία τοῦ Ἡρακλείου, ἣν ἐδόξασαν ἡ ἀπὸ τῶν Ἀβάρων διάσωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ κατὰ τῶν Περσῶν νίκαι καὶ ἡ ἀνάκτησις τοῦ τιμίου σταυροῦ, συμπίπτει πρὸς τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐν τῇ γῆ τῆς Ἀραβίας Μωάμεθ ὁ προφήτης ἔδρουσε τὴν νέαν ἐκείνην θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ, ἧς αὐτὸ τὸ ὄνομα δεικνύει τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν στρατευομένων πιστῶν, εἰς οὓς θνήσκοντας ἐν πολέμῳ ὁ προφήτης ὑπισχνεῖτο διὰ τοῦ κορανίου τὰς ἐλκυστικωτάτας τῶν ἐπαγγελιῶν. Οὕτως ἡ θρησκεία ἐκείνη τῶν θεομανῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλλὰχ ὠρθοῦτο ἀντιμέτωπος τῆς γλυκείας πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκ τῶν στρατευομένων τάξεων τῶν πιστῶν εἰς τὸν Μωάμεθ ἐξεβλάστησαν οἱ φανατικώτατοι τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ἀραβες, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν πάροδον αἰῶνων ὄλων οἱ Τούρκοι.

Σελίδας πυκνάς τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους πληροῦσιν οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς Ἀραβας ἐκείνους. Δὲν ὑπάρχει χώρα ἑλληνικὴ, ἣν δὲν ἐπέδραμον, δὲν ὑπάρχει παραλία ἣν δὲν ἐδήλωσαν, δὲν ὑπάρχει ἐρήμωσις ἣν δὲν συνεπέφερον. Αἱ δύο μεγάλαι τῆς Ἑλλάδος νῆσοι, ἡ Κύπρος καὶ ἡ Κρήτη, στενάζουσιν ὑπὸ τὴν βαρεῖαν αὐτῶν κυριαρχίαν. Ἀλλὰ δις θραύεται ἡ ὀρμὴ αὐτῶν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πυρπολεῖ τὰ σκάφη τῶν ἐπιδρομῶν τὸ ὑγρὸν πῦρ τοῦ Καλλινίκου, καὶ θριαμβεύουσιν οἱ μεγάλοι Ἀραβομάχοι βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου, καὶ νικῶσιν ὁ Ἀναστάσιος καὶ Λέων ὁ Ἰσαυρὸς καὶ Βασίλειος ὁ Μακεδῶν, καὶ στρατηγεῖ ἐνδόξως ἐναντίον αὐτῶν ὁ Λαχανοδράκων, καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν ἑλληνισμὸν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, καὶ στέρει μὲ νέας δά-

φνας τὴν κεφαλὴν κατ' αὐτῶν ἀγωνιζόμενος Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἑλληνικὴ βασιλεία ἐπάλασε τὴν μακρὰν ἐκείνην πάλιν πρὸς τοὺς Ἀραβὰς τὴν διεξαχθεῖσαν ἰδίως ἐν Ἀσίᾳ μέχρι τοῦ Εὐφράτου, τὰς ἑλληνικὰς χώρας διεσάλευον προβελίμους αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σλάβων καὶ τῶν Βουλγάρων, καὶ δις οἱ Ῥῶς, οἱ πρόγονοι τῶν Ῥώσων, ἠγωνίσθησαν μάτην ὑπὸ Σκανδιναυοῦ ἀρχηγοῦς νὰ καταλάβωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ στήσωσι τὰς σημαίας αὐτῶν παρὰ τὰς χαριτωμένας ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου. Ἄλλ' ἔσωσε καὶ πάλιν τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς φοβερᾶς ἐπιδρομῆς, ἧς τὰ δεινὰ διетραγώδησεν ὁ πατριάρχης Φώτιος, ἡ πίστις εἰς τὴν Θεοτόκον, ἧς θαῦμα ἐξελάμβανον οἱ περισσόθηρσοι Βυζαντινοὶ τὴν σωτηρίαν τῆς βασιλευούσης.

Μακρότεραι, ἐπιμονώτεραι, διαρκέστεραι ὑπῆρξαν τῶν Σλάβων αἱ ἐποικῆσεις ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, τοιαῦται, ὥστε νὰ νομίσῃ ὁ Φαλλμεράγερ, ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ λοχυρισθῇ, ὅτι ἔνεκεν αὐτῶν, ἀπορροφησάντων πᾶν ὃ τι ἑλληνικόν, «οὐδὲ μία σταγὼν γνησίου ἑλληνικοῦ αἵματος ἔχουσιν εἰς τὰς φλέβας αὐτῶν» οἱ σήμερον οἰκοῦντες τὴν Ἑλλάδα. Οἷα ἱστορικὴ πλάνη τοῦ σλαβοφόβου Γερμανοῦ καθηγητοῦ! Ὡς ὁ ἀρχαῖος Ἀπόλλων εἶχε κατατοξεύσει τῆς ὑπέρφρονος Νιόβης τὰ τέκνα, οὕτως ὁ πύρινος ἥλιος τῆς Ἑλλάδος διέλυσε τὴν χιονοστιβάδα ἐκείνην τὴν καταρραγεῖσαν ἐν τοῦ βορρᾶ, καὶ ὀλίγαι σπάνιαι σλαβικαὶ λέξεις ἐν τῷ παμπλούτῳ ἑλληνικῷ λεξιλογίῳ καὶ σποραδικαὶ τοπωνυμῖαι συνέμειναν μέχρι τοῦ νῦν ὡς μνημεῖα νέας μεγάλης νίκης τοῦ μεσοχρονίου ἑλληνισμοῦ.

Βαρύτερος ὑπῆρξεν ὁ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγὼν, πυγμαχία ἐκ τοῦ συστάδην ἡμερῶν μακροτάτων, ἀνταγωνισμὸς αἰῶνων ὄλων, ἄμπωτις καὶ παλίρροια τοῦ φανατισμοῦ καὶ τοῦ μέσους δύο ἔθνων ὄλως διαφόρων τὴν προσέλευσιν, τὴν παιδεύσιν, τὸν χαρακτήρα, τὰ ἦθη, τὰ ἰδεώδη. Ἐδῶ τὸ φῶς, ὁ πολιτισμὸς, ἡ εὐεργεσία τῆς μεταδόσεως τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, τοῦ

ἀνοίγοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν παιδείαν ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Ἐκεῖ ἡ σκιά, ἡ ἀπαιδευσία, ὁ δόλος, ἡ ἀγνωμοσύνη. Ἐκεῖθεν ὁ Κροῦμμος πίνων ἀπὸ τοῦ κρανίου τοῦ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν τὸν εἶνον τῆς μέθης τῶν ὀργίων, οἱ Βουλγαροὶ διεκδικοῦντες τὴν Μακεδονίαν, προχωροῦντες μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, διερχόμενοι εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καταβαίνοντες μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐδῶθεν ὁ Λέων νικῶν τοὺς ἀλλοφύλους παρὰ τὸν βουνὸν, πρὸ τοῦ ὁποίου ἔντρομοι πλέον διέβαινον καὶ με κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν οἱ ἠττημένοι, ὁ Κεκαυμένος, ὁ Ἀπόκαυκος, Νικηφόρος ὁ Οὐρανὸς καὶ τέλος Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, ἀναβιδάζων εἰς τὸν ἐν τῇ Παρθενῶνι ναὸν τῆς Θεοτόκου τὰ λάφυρα τοῦ θριάμβου. Ἡ προσκύνησις ἐκεῖνη ἔχει ἀληθῶς ἔννοιαν ὑψηλὴν, καὶ τὰ κοινὰ εὐχαριστήρια, ἅτινα ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νάπονείμῃ ὁ νικητὴς εἰς τε τὴν Παναγίαν τὴν Ἀθηνιώτισσαν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ Σοφίαν ἐπὶ τῇ νίκῃ δεικνύουσι τὸν Βασίλειον ὑπολαμβάνοντα δικαίως τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων νίκην κοινὴν τοῦ ἀρχαίου παρὰ τὸν Ἴλισσὸν καὶ τοῦ νέου παρὰ τὸν Βόσπορον ἑλληνισμοῦ.

Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ οἱ ἀγῶνες, τὰ δεινὰ, αἱ ἐπιδρομαὶ, αἱ ἀλώσεις δὲν παύουσι. Νέοι ἐχθροὶ ἐμφανίζονται, νέα ἔθνη διεκδικοῦσι τὴν κληρονομίαν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὡς πρὸς τοὺς Ἀραβὰς καὶ Βουλγάρους οἱ Ἀραβομάχοι καὶ Βουλγαρομάχοι βασιλεῖς, οὕτως ἀνταγωνίζονται πρὸς τοὺς Νορμαννοὺς καὶ τοὺς Οὐγγρους οἱ Κομνηνοὶ, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἄρχονται οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς Πατζινάκας καὶ τοὺς Σελδσουκίδας Τούρκους. Τί πρῶτον, τί δ' ὕστατον νὰ διεξέλθῃ; Ἀντέχει ἀκόμη ὁ ἑλληνισμὸς, ζῆ ἀκόμη τὸ Βυζάντιον, δύναται καὶ πάλιν νὰ λυτρώσῃ τῶν δεινῶν τὴν θεοσκέπαστον πόλιν ἡ Θεοτόκος;

Ἐρχονται αἱ μεγάλαι ἡμέραι τῆς τετάρτης σταυροφορίας. Ὁ τάφος τοῦ Σωτῆρος εἶνε τὸ πρόσχημα. Οὐχὶ ἡ Παλαιστίνη, ἀλλ' ὁ Βόσπορος εἶνε τὸ ἀληθὲς σύνθημα, καὶ ἐπὶ τῶν γαλερῶν τῆς Βενετίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μνησικακοῦ τυφλοῦ δόγῃ Δανδῶ-

λου ἢ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου πρωτοστατεῖ ἐν τῷ συμμιγεῖ στρατοπέδῳ τῶν δῆθεν σταυροφόρων παρθητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἰταλὸς μαρκίων καταλαμβάνει τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, Βέλγης κόμισ ἐγκάθηται εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος, καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἴσως ἀνεκπλύτῳ ἀκόμῃ ἀπὸ τῆς κόπρου καὶ τῶν αἱμάτων τῶν ὑποζυγίων τῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ σταυροφορησάντων, ἀντηχοῦσιν ἤδη αἱ φαλμυδαὶ τοῦ λατινικοῦ κλήρου. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἑλλήνων βασιλέων κάθηται Φλαμανδὸς αὐτοκράτωρ, καὶ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Φωτίου ἀναρριχᾶται Βενετὸς πατριάρχης. Καὶ ἐν ᾗ ἡ ἑλληνικὴ βασιλεία τρέπεται εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Τραπεζοῦντα τὴν ὁδὸν τῆς ἔξορίας, οἱ ἐκ τῆς Ἑσπερίας νικηταί, Βέλγαι καὶ Βενετοί, Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι, σταυρώσαντες τὸν ἑλληνισμόν, διμεμερίζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κληρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρη.

Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐφαίνετο ἐλθόν. Ὁ ἑλληνισμὸς ἐφαίνετο ἐξαφανισθεὶς σχεδὸν τελείως ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, διατηρούμενος λαθρόβιος ἐν ἐλίγαις μόνον γωνίαις τῶν ἄλλοτε ἀπεράντων αὐτοῦ ἐκτάσεων. Ἄντ' αὐτοῦ Λατῖνοι δεσπόζουσιν ὅπου εἶτι πρὸ μικροῦ ἤρχον οἱ διάδοχοι τοῦ ἀθλητικοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Βέλγαι καὶ κατόπιν Γάλλοι αὐτοκράτορες κατέχουσι τὸν θρόνον τῆς ἡλαττωμένης αὐτοκρατορίας, ἡ Θεσσαλονίκη γίνεται ἔδρα λατινικοῦ βασιλείου ὑπὸ Βονιφάτιον τὸν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Μομφερράτου, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι μεταβάλλονται εἰς μεγακυρᾶτον καὶ ἔπειτα εἰς δουκᾶτον τῶν Γάλλων Δελαρὸς καὶ Βριεννίων, καταλαμβάνόμενον ἔπειτα ὑπὸ τῶν Καταλωνίων καὶ τέλος ὑπὸ τῶν Φλωρεντίνων Ἀτζαϊωλῶν, ἡ Βοδονίτζα, πλησίον τῶν ἐνδόξων Θερμοπυλῶν, εἶνε τὸ κάστρον τοῦ ἐκ Πάρμας Παλλαβιτοίνης, τὴν Εὐβοίαν καταλαμβάνουσι Λαγγοβάρδοι καὶ Βενετοί, τὰ Σάλωνα γίνονται κτήμα τῶν Στρομογκοῦρ, τῆς Πελοποννήσου ὡς ἡγεμονίας Ἀχαΐας δεσπόζουσιν οἱ Βιλλαρδουῖνοι, ἔχοντες ὑποτελεῖς ἄλλους Γάλ-

λους βαρῶνους, αἱ Κυκλάδες περιέρχονται εἰς Βενετούς εὐπα-  
 τριδας, ἡ Ῥόδος περιπίπτει σὺν τῷ χρόνῳ εἰς Ἰωαννίτας ἱππό-  
 τας καὶ ἡ Χίος καὶ αἱ Φώκαιαι εἰς τοὺς Γενουηνοὺς Ζαχα-  
 ρίας καὶ ἔπειτα τοῦ Ἰουστινιάνου, ἡ Ἀθήνη, ἡ Ἰμβρος καὶ  
 ἡ Αἴνος εἰς τοὺς ὁμοίως ἐκ Γενούης Γατελούζους, αἱ πλείους  
 τῶν Ἰονίων νήσων, πρὶν γείνωσιν ἔπειτα κτήσις τῶν Βενετῶν,  
 κυριαρχοῦνται ὑπὸ τῶν ἐκ Βενεουέντου Τόκκων, καὶ τέλος ποῦ  
 καὶ ποῦ ἐμφανίζεται Γερμανὸς δυνάστης, ὡς ὁ ἄρχας τοῦ Βελε-  
 στίνου Βερθόλδος, κόμισ τοῦ Katzenellenbogen ἐκαίνο, οὐ  
 οὐδὲ κἂν τὸ ὄνομα θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ προσφέρωσιν οἱ Ἕλ-  
 ληνες αὐτοῦ ὑπήκοοι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ, ἐν ᾧ οὕτω ῥιζικῶς μεταβάλλεται ἡ  
 ὄψις τῆς Ἑλλάδος, περιερχομένης εἰς Λατίνους δυνάστας, καὶ  
 οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι ἐγκαταλείπουν τὰς εἰσόδους αὐτῶν, λαμ-  
 βάνοντες ἀνὰ χεῖρας τὴν βακτηρίαν τῆς ἐξουσίας, ἡ ἐν Νικαίᾳ  
 ἐξέριστος ἑλληνικὴ βασιλεία ἐπιστρέφει νικηφόρος καὶ πάλιν  
 μὲ τὸν δικέφαλον ἀετὸν τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐ-  
 τῆς εἰσόδου, τὴν βασιλείδα τῶν πόλεων, καὶ τὸ ἑλληνικὸν δεσπο-  
 τᾶτον τοῦ Μυστρᾶ κατορθώνει νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλην τὴν Πε-  
 λοπόννησον. Οὐχὶ ὁμοίως οἱ Ἄγγελοι τῆς Ἡπείρου, ἦν κατα-  
 λαμβάνουσιν ἐπὶ βραχὺ οἱ Σέρβοι, καὶ ἄλλως ἰσχύσαντες με-  
 γάλως ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις τοῦ Αἴμου, ἰδίως ἐπὶ τοῦ  
 Στεφάνου Δουσάν καὶ τοῦ Συμεῶν Οὐρεσι, καὶ οἱ Ἄλβανοί, οἵ-  
 τινες ἐκπίπτοντες τρέπονται εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Εὐβοίαν,  
 τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς παρακειμένας νήσους, ὅπως ζήσω-  
 σιν ἔκτοτ' ἐκεῖ εἰρηνικῶς καὶ συναδελφωθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλή-  
 νων. Ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τοὺς Παλαιολόγους χρησιμεύει ὡς  
 νέος πυρὴν ἔθνησμοῦ, ἰδίως διὰ τοῦ Κωνσταντίνου ὡς δεσπότης,  
 καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ὁ γενναῖος δεσπότης, ἐξορμῶν  
 ἀπὸ τοῦ Μυστρᾶ, ἐρράνθη μὲ ῥοδόσταμα, εἰσερχόμενος εἰς τὰς  
 λατινοκρατούμενας Πάτρας, καὶ κατέλυσε τέλει τοὺς Λατίνους  
 τῆς χερσονήσου πλὴν τῶν ὀλίγων ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατεχομέ-

νων πόλεων, καὶ ἀπηλευθέρωσεν ἐπὶ βραχὺ τὰς φραγκοκρατούμενας Ἀθήνας, καὶ ἀνέβη ἐλευθερωτὴς μέχρι τῆς Πίνδου, ἐφάνετο ἐνισχυομένη ἡ μικρὰ πλέον αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου καὶ οἶνεὶ ἀποτραπημένη ἡ ὥρα τοῦ μεγάλου κινδύνου. Ἀλλὰ πάντα μάτην. Ἐπλησίαζον ἤδη ἑκατὸν σχεδὸν ἔτη ἀφ' ἧς ἡμέρας Μουράτ δ' Α', ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει ἐστημεῖραι μᾶλλον ἐνισχυόμενοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ὀσμάν, εἶχε, διαπερριωθεὶς εἰς τὴν Εὐρώπην, κυριεύσει τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἶχε σημάνει ἡ μοιραία ὥρα, καὶ εἰς τὸν ἐλευθερωτὴν δεσπότην τῆς Πελοποννήσου ἐπιφύλασσαν ἡ μοῖρα νάντι-ταχθῆ ὡς τελευταῖος αὐτοκράτωρ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς βασιλευσύης ἀντιμέτωπος τοῦ Πορθητοῦ.

Μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου πεσόντος ἔπεσε τὸ γένος. Μία μετὰ τὴν ἄλλην ἡ ἐλληνικὴ Πελοπόννησος καὶ μετ' αὐτὴν ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος καὶ αἱ λατινοκρατούμεναι λοιπαὶ ἐλληνικαὶ χῶραι αἱ μὲν ἐνωρὶς, αἱ δὲ ἀργὰ περιεβλήθησαν τὸν κλοιὸν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, καὶ ἠκούσθη φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ, θρήνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμος πολλὸς τοῦ γένους, περιεζωσμένου τὸν σάκκον τῆς δουλείας.

Οὔτε τὰ παθήματα τοῦ ἔθνους ἐν ταῖς πικραῖς ἐκείναις ἡμέραις, οὔτε τὰ μαρτύρια τῶν δεδουλωμένων, οὔτε τοὺς ἥρωικούς ἀγῶνας τῶν ἐλευθερωτῶν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐξιστορήσω σήμερον. Γινώσκετε πάντες τὰ δεινὰ τῶν μαρτύρων, προσκυνεῖτε ὅλοι τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων. Ἐρωτήσατε δὲ μᾶλλον ἐμοῦ τοὺς νέους ἡρώας, ἔσοι μὲν πού ἀπέδαλον τὸν σάκκον τοῦ στρατιώτου τῆς πατρίδος, νὰ σας διηγηθῶσι τὸν πόνον τῶν δούλων τῆς χθῆς οὓς ἀπηλευθέρωσαν, τὴν χαρὰν τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐπανελθόντων εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινῆς μητρὸς, διὰ νὰ ἐνοήσητε κάλλιον πάσης ἱστορικῆς ἀφηγήσεως ὅσα εἶπα ἔπασχον οἱ πρόπαπποι καὶ οἱ πάπποι ἡμῶν δουλεύοντες ὑπὸ τὸν Ἀγαρηνὸν, ὅποια ἡ ὀλβιότης τῆς ἀπελευθερώσεως.

Εἰς ἐμὲ ἔν καὶ μόνον ἐπιβάλλεται ἀκόμη, τὸ νὰ φυτεύσω τὸν σπόρον τῆς ἐλπίδος ἐν ἡμέρᾳ οἷα ἡ σημερινὴ εἰς τὴν καρδίαν ἐκείνων, ὅσους δὲν ἀπήλλαξαν ἀκόμη τῆς δουλείας τὰ ὄπλα τῶν ἐλευθερωτῶν. Δεικνύων εἰς τοὺς ἔτι ἀλυτρώτους τὰς λόγ-  
 χας ἐκείνων, οἵτινες παρήλασαν σήμερον ὑπερήφανοι πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν, τὰς λόγχας ἐκείνας, αἵτινες ἔστησαν πυ-  
 ραμίδας ἐχθρικῶν πτωμάτων ἐν τοῖς πεδίοις δύο νικηφόρων πο-  
 λέμων, δύναμαι ἐξ ἑτέρου νὰ δείξω τὸν χάρτην τῆς μεγαλυν-  
 θείσης πατρίδος καὶ νὰ εἶπω· δείξατέ μοι ποῦ βλέπετε πλέον  
 τώρα τοὺς κατακτητὰς τοῦ παρελθόντος, τοὺς ἐπιδρομεῖς τῶν  
 προγενεστέρων ἡμερῶν; Ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι ὑπῆρξαν  
 πτηνὰ ἀποδημητικά, ὧν ὁ ψόφος τῶν πτερύγων δὲν ἦτο πε-  
 πρωμένον νὰ ταράσῃ διὰ παντὸς τοὺς ὕπνους λαοῦ κοιμωμέ-  
 νου. Ἡ γῆ τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρξε ποτὲ καταδεδικασμένη εἰς  
 δουλείαν αἰώνιον. Ἡ Ἑλλάς ὁμοιάζει τὸν μυθευόμενον Ἄνταϊον,  
 ὅστις καὶ καταβαλλόμενος ἦντλει πάντοτ' ἐκ τῆς γῆς νέας δυ-  
 νάμεις. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ οἱ κηδεύσαντες οἶονεὶ μεταβληθέντες  
 συνήργησαν ἐνλίτε εἰς τὴν ἀνάστασιν, αὐτοὶ οἱ ποτὲ δουλώσαν-  
 τες συνειργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως, αὐτοὶ οἱ ἐλθόν-  
 τες ὡς δεσπότηαι ἔμειναν ἄλλοτ' ἐδῶ ὡς ἀδελφοὶ ἀφομοιωθέν-  
 τες, καὶ ὄλοι, σχεδὸν ὄλοι, πλὴν ἐκείνων οὐς ἐπ' ἐσχάτων ἐνί-  
 κησεν ἡ ἑλληνικὴ ἀνδρεία καὶ θὰ δυνηθῆ καὶ πάλιν αὔριον νὰ  
 νικήσῃ, οἶονεὶ κατέθηκαν τὰ σκῆπτρα τῆς μεγάλης αὐτῶν δυ-  
 νάμειος πρὸ τοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀδυνάτου τούτου μικροῦ  
 λαοῦ, ὃν καθιστάνει μέγαν καὶ ἰσχυρὸν καὶ ἀκατανίκητον ἡ  
 ἀκατάβλητος δύναμις τοῦ αἰωνοβίου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ  
 ἡ αἰδῖος δίψα τῆς ἐλευθερίας.

Ποῦ εἶνε ἐπὶ ταύτης πλέον τῆς γῆς τὰ ἔχνη τῶν λεγεῶνων  
 τῆς Ῥώμης; «Ἡ ἠττηθεῖσα Ἑλλάς ἐνίκησε τὸν ἄγριον νικη-  
 τὴν καὶ εἰσῆγαγε τὰς τέχνας εἰς τὸ ἄγροικον Λάτιον» κατὰ  
 τὸν στίχον τοῦ Λατίνου ποιητοῦ. Ποῦ εἶνε πλὴν τῶν Δωδεκα-  
 νήσων οἱ Ἴταλοὶ ἐκ τῆς Λαγγοβαρδίας, τῆς Οὐηρώνος, τῆς Γε-



νοῦης καὶ τῶν βενετικῶν τεναγῶν κατακτηταί; Δὲν εἶνε οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἑρίτσου, ὅστις ἔπεσε μαζί με τοὺς Ἑλληνας ὑπερασπιστὰς τῆς Χαλκίδος ἐναντίον τοῦ Μωάμεθ, οἱ συμπολίται τοῦ Βραγαδίνου, ὃν ἐπριόνισαν εἰς τέσσαρα οἱ Τούρκοι, συναγωνιζόμενον μετὰ τῶν Κυπρίων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς νήσου; Δὲν εἶνε οἱ ἐν ἀδελφωσύνῃ ὑποστάντες κοινούς ἀγῶνας, ὅπως σώσωσι τὴν Κρήτην ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν; Δὲν εἶνε οἱ Ἴταλοὶ τοῦ Μόντη, τοῦ Ἀλφιέρη καὶ τοῦ Μεταστασιου, οἵτινες ἐσπευσαν νάντλησωσιν ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παραμυθίαν καὶ στήριγμα, ὅπως συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς νέας Ἰταλίας; Δὲν εἶνε οἱ συμπολίται τοῦ Θωμασαίου, ὅστις τὰ δημοτικὰ ἄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος συνέλεξεν ὡς πηγὴν ἰδίας ἐθνικῆς ἀνακουφίσεως καὶ ἐνθαρρύνσεως, καὶ τοῦ Βροφφερίου, ὅστις τὸν ἥρωισμὸν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1821 προέβαλεν εἰς τοὺς συγχρόνους Ἰταλοὺς ὡς πρότυπον προπαρασκευῆς πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἰταλικῆς ἐνώσεως; Καὶ δὲν εἶνε Ἰταλοὶ ὁ Σανταρόζας καὶ ὁ Ταρέλλας, ὁ Πεκωράρας καὶ ὁ Αἰμίνος, ὁ Φορτσάνης καὶ ὁ Πάλμας, ὁ Τιρέλλας καὶ ὁ Βιθιάνης, ὁ Μάκκιος καὶ ὁ Ραζέρος, οἵτινες ὡς ἴδιον ἀγῶνα συνεμερίσθησαν τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμετέρας παλιγγενεσίας ἢ ἔθαψαν διὰ τοῦ τιμίου αὐτῶν αἵματος τὸ ἔδαφος τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος; Δὲν ἦτο Ἰταλὸς ὁ Γαλλίνας ὁ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου δωρησάμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ κείμενον τοῦ πρώτου συντάγματος, τοῦ τῆς Ἐπιδαύρου; Καὶ δὲν τιμῶμεν ὡς ἴδιον ἡμῶν μάρτυρα μετὰ τῶν μαρτύρων τοῦ 1897 τὸν Φράττην, καὶ δὲν γεραίρομεν ὡς ἰδίους ἡμῶν συναγωνιστὰς τοὺς χθεςινούς ἀκόμη Παριβαλδινούς τοῦ Δρίσκου;

Καὶ εἰς τὴν Ἀλβίωνα, ἧς τὸ στέμμα φέρων κατήλθαν ὡς πορθητῆς βραχυχρόνιος Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος εἰς τὴν Κύπρον ἐκείνην, ἣν μετὰ ἑπτακόσια καὶ πάλιν ἔτη κατέλαβεν ἀποσπῶν ἀπὸ τῶν ὀνύχων τοῦ Τούρκου ὁ βρετανικὸς Λέων διὰ νά την ἀποδώσῃ μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πότιαν μητέρα, ὡς

εἰσήγαγε τὰς ἑπτὰ νύμφας τοῦ Ἴονίου εἰς τὸν ἑλληνικὸν νυμφῶνα ὡς γαμήλιον δῶρον τοῦ Γεωργίου Α', εἰς τὴν αὐτὴν Ἀλβίωνα δὲν ὀφείλει ὁ νέος ἑλλητισμὸς τὴν ἰδρυσιν τοῦ πρώτου πανεπιστημίου, τῆς Ἰονικῆς ἀκαδημίας τοῦ Γουίλφορδ, ἐτι δλα πρὶν ἰδρυθῆ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ἔπειτα μόλις ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος τὸ Ἑθνικὸν πανεπιστήμιον; Ἰκ τῆς αὐτῆς ἐκείνης Ἀγγλίας ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Βύρων ἐκεῖνος, ὁ τοξεύσας τὴν Κατάραν τῆς Ἀθηνᾶς ἐναντίον τοῦ συμπολίτου τοῦ συλτήσαντος τὸν κόσμον τοῦ Παρθενῶνος. Ἰίδεν ἐνώπιόν του νεκρὰν τὴν μεγάλην Ἑλλάδα τῶν ποιητικῶν του ὄνειρῶν καὶ, ψάλλων

'tis Greece, but living Greece no more

εἶνε Ἑλλάς, ἀλλὰ Ἑλλάς δὲν εἶνε ζῶσα πλέον,

δὲν ἠθέλησε νὰ περιορισθῆ εἰς ὀρήνους βάρδου, ἀλλὰ περιεζῶσθη τὴν σπάθην ἐλευθερωτοῦ, ὡς νὰ εἶχε γεννηθῆ εἰς τὰ τεναγῆ ἐκεῖνα τοῦ ἥρωικοῦ Μεσολογγίου, ὅπου κοιμᾶται τὸν αἰώνιον ὕπνον ἐν μέσῃ τῶν ἀπελευθερωθέντων. Καὶ παράλληλοι πρὸς τὴν ἐμπνευσμένην λύραν τοῦ λόρδου ψάλτου ὑπήρξαν αἱ πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μεγάλαι στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ Κάνιγγος καὶ τοῦ Ἀστιγγος, τοῦ Ἀμιλτῶνος καὶ τοῦ Κόχραν, τοῦ Γόρδωνος καὶ τοῦ Τσώρτς, ὃν ἕκαστος ἀντιπροσωπεύει μίαν ἰδίαν νίκην, μίαν ἰδίαν ἀκτινοβολίαν ἀγγλικοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν μέσῃ τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας μαχομένων Ἑλλήνων, καὶ ἡ πρόσφατος ὑπὲρ τῆς νέας Ἑλλάδος θυσία τοῦ Κλήμεντος Χάρρις, πεσόντος τῇ 1817 παρὰ τὰ Πέντε Πηγάδια.

Καὶ δὲν ἔχομεν καθήκον νὰ λησμονήσωμεν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἰόθων, ἀναλογιζόμενοι, ὅτι ἐκ Γερμανίας ὤρματο ὁ νοῖν Schulenburg, ὁ μισθοφόρος στρατηγὸς τῶν Βενετῶν, οὗ ὕψους ταὶ ἀκόμη εὐγνωμόνως ἐν Κερκύρᾳ ὁ ἀνδριάς ὡς αἰσῶσαντος τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων; Καὶ πῶς νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐστειλαν εἰς ἡμᾶς τὸν πρῶτον βα-

σιλέα καὶ ἐστόλισαν τὸν ἑλληνικὸν θρόνον με δύο βασιλίσσας, ὧν ἡ σήμερον εὐκλεῶς ἀνάσσουμεν ἐπαναφέρει εἰς ἡμᾶς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἐκεῖνο στέμμα, δι' αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸν Βυζάντιον εἶχε κοσμήσει τὴν θυγατέρα τοῦ Ῥωμανοῦ Β' Θεοφανῶ τὴν καθεσθείσαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γερμανίας ὡς σύζυγον τοῦ Ὁθωνος Β'; Πῶς νὰ λησμονήσωμεν τὸν διὰ τοῦ βασιλικοῦ διαθήματος ἐστεμμένον ποιητὴν Λουδοβίκον, ὅστις ὑπῆρξεν αὐτὸν ὁ γεννητὴρ τοῦ πρώτου ἡμῶν βασιλέως, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν μεγίστων φιλελλήνων, καὶ τοὺς φιλοτίμως ἐργασθέντας ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πρώτης βασιλείας, ὅπως θέσωσι τὰ θεμέλια τῆς εὐνομίας ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, μόλις ἐξελθούσης ἐκ μακραιῶνος δουλείας; Καὶ τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὸν Γκαϊτε, ὅστις ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου ἐνεπνεύσθη τὴν Ἰφιγένειαν, τὸν μεσαιωνικὸν Μυστράν τῶν Παλαιολόγων ἐξέλεξεν ὡς σκηνὴν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ Φάουστ καὶ ὑπῆρξε τῶν πρώτων οἵτινες ἐγνώρισαν τὰ δημῶδη ἄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τοὺς ὑπερβορείους; Καὶ δὲν ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὴν φάλαγγα τὴν πολυπληθῆ τῶν Γερμανῶν ποιητῶν, οἵτινες ὑμνήσαν τὴν Ἑλλάδα, τῶν φιλολόγων, τῶν ἀρχαιολόγων, τῶν ἱστορικῶν, τῶν φιλοσόφων, οἵτινες ὡς ἰδίαν κληρονομίαν ἠγάπησαν καὶ ἐμελέτησαν καὶ ἀνέδειξαν τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, τὸν βίον τὸν ἑλληνικὸν, οἷον ἐγονυπετοῦντες πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας; Καὶ δὲν ἀντηχεῖ ἀκόμη εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν ἡ πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα εὐλογία τοῦ Wilhelm Müller, προσφωνοῦντος ἐνθουσιωδῶς τὸν Μικρὸν Ὑδραῖον

Glück zu, mit deinem Schwerte, du kleiner Hydriot

Πλουσίως δ' ἀνταπέδωκε τὰ τροφεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Γαλλία ἐκεῖνη, εἰς ἣν ἤδη ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων ἐσχόρπισαν ἀκτῖνας φωτὸς ἑλληνικοῦ οἱ ἀπὸ τῆς ὥρας. Ἰωνίας Φωκαεῖς κτίσται τῆς Μασσαλίας. Ἐξ αὐτῶν τῶν κόλπων τῶν ἀπογόνων

τῶν Γαλατῶν τῶν ἐπιδραμόντων τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τῶν βασιλευσάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν κατακτησάντων τὴν Πελοπόννησον ἀνεφάνησαν οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ λογογράφοι, οἵτινες τῷ θυλάκῳ καὶ οὐχὶ τῇ χειρὶ μετήγαγον εἰς τοῦ ἰδίου ἔθνους τὴν λογοτεχνίαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἑλληνος λόγου. Εἶνε ἡ γῆ, ἐξ ἧς ὀρμώμενος ὁ Σατωεριάνδος, περιοδεύσας τὴν Ἀνατολὴν, ἐθρήνησε τὴν ἑλληνικὴν δουλείαν, ἧς ἡ μεγάλη ἐπανάστασις ἐγέννησε τὰ σπέρματα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δουλευόντων καὶ ἐνέπνευσε τὸν Θεσσαλὸν πρωτομάρτυρα, πρὸς τὸν ἦχον τῆς Μασσαλιώτιδος ἀρμόσαντα τὸν Θούριον αὐτοῦ. Καὶ δὲν εἶνε ὁ μέγας Κορσικανὸς ὁ διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ στυλοβάτου καταβιβάσεως τοῦ λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου συγκαταλύσας τὴν μακραίωνα ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων βενετικὴν κυριαρχίαν, ἣτις ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῆς μετὰ ἕξ περὶ πικου ἑτῶν δεκάδας ἐπανόδου αὐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ εἰς ὃν ἀπέβλεψεν ἡ Μάνη ὡς μέλλοντα τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερωτῆν πρὶν ἢ παραδώσῃ ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἁγίας Ἐλένης ὁ πολύπλαγκτος τὸ πνεῦμα ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀνεπετάσθη τὸ λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας; Εἶνε αὐτῇ ἐκείνῃ ἡ Γαλλία ἡ γενέτειρα τοῦ Φαβιέρου καὶ τοῦ Δεριγνῦ, ἐξ ἧς εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέβη ὁ Μαιζὼν μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν τοῦ Μορέως. Ἐπὶ τῆς γῆς ἐκείνης τῶν ἀρχαίων Γαλατῶν ἐζωγράφησεν ὁ Δελακροὰ τὰς σφαγὰς τῆς Χίου, ἐκεῖθεν ἀντήχησαν εἰς τὸν κόσμον αἱ ποιήσεις τοῦ Ἀνδρέου Chénier, τοῦ μιμητοῦ τοῦ Θεοκρίτου καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας, οὗ ὁ Νεαρὸς ἀσθενὴς εἶνε μεστὸς τῶν γλυκυτέρων ἀναμνήσεων πρὸς τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα τῆς Ἑλληνίδος μητρὸς. Γαλλίδος μητρὸς τὸ γάλα ἐθήλασεν ὁ Βερανζέρος, ὅστις μὲ δάφνην ἐστόλιτε τὴν λύραν αὐτοῦ διὰ νὰ φάλη τοὺς ἥρωας τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος καὶ τὴν θυσίαν τῶν Ψαρῶν. Ἐπὶ τοῦ γαλατικοῦ ἐδάφους εἶδε τὸ φῶς ὁ Casimir Delavigne ἐκείνος, ὅστις

ἐθρήνησε τὰ ἐρείπια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπένθησε «τὰς ῥοδοδάφνας τοῦ Εὐρώτα, τὰς ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ τῶν πενήθμων, τῶν ὑπὸ τοῦ θανάτου οἰκουμένων», ἀλλ' ἔπειτα ἔφαλεν ἐν ταῖς Μεσσηνιακαῖς αὐτοῦ ψαλαῖς τὴν παλιγγενεσίαν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσης χώρας τῆς παιήσεως καὶ τοῦ κάλλους. Καὶ τίς δὲν ἐνθυμεῖται, τοῦ λόγου ὄντος περὶ Γαλλίας, τὸν μεγαλόφωνον φάλτην τῶν ἐλληνικῶν ἀγῶνων, τὸν ὑμνωδὸν τῶν ἡρώων τοῦ 1821, τὸν Βίκτωρα Οὐγγῶ, ὅστις ἔφαλε

... Le bon Canaris, dont un ardent sillon  
suit la barque hardie,  
sur les vaisseaux qu'il prend, comme son pavillon  
arbore l'incendie.

Καὶ οἱ Ῥῶσοι δ' ἐκεῖνοι οἱ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐπελθόντες ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάλιν ἔπειτα ἀγωνισθέντες πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐπὶ τοῦ Ἰαροσλάβου καὶ ἐπὶ τοῦ Σφενδοσλάβου ἀποδέχονται διὰ τῆς μητρὸς τούτου τὸν χριστιανισμόν ἐκ τοῦ Βυζαντίου, καὶ βλέπομεν βαπτιζομένην ὡς Χριστιανὴν καὶ ἐρχομένην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ λαμπρᾶς συνοδίας καὶ τυγχάνουσαν πομπικῆς δεξιώσεως τὴν ἀρχόντισσαν τῆς Ῥωσίας, τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Ἰγδρ, ἐφ' οὗ εἶχε τολμηθῆ ἢ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου. Εἶνε ἡ Ὀλγα ἐκείνη, εἰς ἧς τὴν ὁμώνυμον βασίλισσαν μητέρα, τὴν ἀγαθὴν μητέρα τοῦ ἐλέους, ἐπεφυλάσσετο μετὰ ἐννέα αἰῶνας καὶ ὑπερέκεινα νὰ εὐτυχίσῃ τὸ ἔθνος, δωρουμένη εἰς αὐτὸ μεταξὺ τῶν βλαστῶν δυναστείας ἐλληνικῆς τὸν ἐνδοξὸν ἐλευθερωτὴν μυριάδων Ἑλλήνων. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης Ὀλγας τὴν Ῥωσίαν συνδέουσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος οἱ γλυκεῖς δεσμοὶ τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ἐπ' ὀνόματι ταύτης ἐπιχειρεῖται ἐπὶ τῆς Αἰκατερίνης Β' ἡ ἐπανάστασις τῶν τσερκοκρατουμένων Ἑλλήνων. Ἀπὸ τῶν κόλπων τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ ἀποσπώμε-

νος κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, καὶ ἀπὸ τῶν ῥωσικῶν τρικροτῶν ἦγει ἔπειτα τὸ πυροδόλον μετὰ τοῦ τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων ἐν Ναβαρρίνη, καὶ ἀπὸ τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ τσάρου ἐξερχόμενος καταβαίνει ὁ Κυβερνήτης τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος.

Ὁ ἑλληνισμὸς ὀφείλει ἐν ἡμέρα οἷα ἡ σημερινὴ νάναγνωρίση τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ χρεωστεῖ διπλὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς ἑαυτὸν, κατορθώσαντα νὰ μεταστρέψῃ εἰς φίλους τοὺς ἄλλοτε πολεμίους καὶ νὰ δημιουργήσῃ φιλέλληνας διὰ τῆς διασώσεως τοῦ κλήρου τῶν πατρίων ἀρετῶν καὶ διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀνδραγαθίας. Ἔχει πρὸς ἐπὶ τούτοις ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν νὰ διατηρήσῃ σώας καὶ ἀκηράτους τὰς μεγάλας ἐκαίνας ἰδίας δυνάμεις, δι' ὧν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἀλώθητος διὰ τῶν αἰώνων, νὰ τελεσιουργήσῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἐκ τοῦ τάφου ἀνάστασιν καὶ νὰ προβῆ εἰς νέους θριάμβους, καὶ ὀφείλει νὰ παρασκευάσῃ νέας νίκας ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων ἀγῶνων τοῦ μέλλοντος.

Τοιαύτας ἀναμνήσεις καὶ τοιαῦτα διδάγματα φέρει εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν ἡ σημερινὴ ἑορτὴ. Εἶνε ἡ ἡμέρα ἡ σφραγίσασα διὰ παντὸς μὲ ἐπτὰ σφραγίδας τὰ δικαιώματα τοῦ γένους. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Ἕλληνας ἀντήλλαξε τὸ σουδάριον τοῦ τάφου μὲ πορφύραν βασιλείου. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ ἑλληνισμὸς ὄλος νομίζει, ὅτι ἐνωτίζεται ἀνὰ τὰ πεδία καὶ τὰς δευράδας, ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰ πελάγη τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ ἐβροντοφώνησε τὸ καρυοφύλλι. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδου συνηδελφώθησαν μὲ τοὺς ἐλευθέρους πολιορκουμένους τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐχαιρέτισεν ἀπὸ τῆς Σαλαμῶνος τὸν Κανάρην ἐν Χίῳ, καθ' ἣν ὁ Μαραθῶν ἐστρώθη μὲ δάφνας ἀπὸ τὰ Δερβενάκια, καθ' ἣν κρύπτουσιν ὁμοίως πρὸ τῶν νικητῶν ἐκ κατασχόνης τὸ πρόσωπον ὁ Μαρδόνιος καὶ ὁ Δρά-

μαλῆς. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν αἱ Πλαταῖαι ἐγέννησαν τὰ Βασιλικὰ καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς παρεσκεύασε τὸ Κιλκίς, καθ' ἣν ἡ Μυκάλη ἀνέδειξε τὴν Ἐρεσὸν καὶ ἡ Ἐρεσὸς τὰς νίκας τοῦ νέου ἑλληνικοῦ στόλου πρὸ τοῦ στομίου τῶν Δαρδανελλίων. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ ἐκπόρθησις τῆς Τριπόλεως ἔδειξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἡ ἐκπολιόρκησις τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Παλαμηδίου ἐδίδαξε τοὺς ἀγῶνας εἰς τοῦ Μπιζάνη τοὺς ἀνοίξαντας τὰς πύλας τῶν Ἰωαννίνων. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ἥρωες οἱ ἀρχαῖοι συμβαδίζουσιν ὡς σύγχρονοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς δαφνοστρώτου ὁδοῦ μετὰ τοὺς παλαιμάχους τοῦ 1821 καὶ οἱ δημιουργοὶ τῆς παλιγγενεσίας μετὰ τοὺς ἐλευθερωτὰς τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1913, μετὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τῆς σήμερον, στρατευόμενον ὑπὸ τὸν θριαμβευτὴν Ἐκαῖνον, ὃν ἀντιπαντὸς ἄλλου ἐπινικίου δυνάμεθα νὰ προσφωνήσωμεν μετὰ τὸν στίχον τοῦ Σολωμοῦ

Ὅλοι ἔσαν ἕνας, ναί, χτυποῦν, ὅμως ἐσὺ ἔσαν ὄλους.

Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν με θάρρος καὶ με ἐλπίδα, προσβλέποντες τὸ ἀφρόεν κυανοῦν πέλαγος τὸ περιβρέχον τὰς ἀκτὰς, ἃς ἀπηλευθέρωσε νικηφορῆσαν τὸ ἔθνος, τὸ πέλαγος τὸ ἔχον αὐτὰ τὰ χρώματα τῆς κυανολεύκου, δικαιοῦμεθα νὰ προσδοκήσωμεν, ὅτι ἐπὶ τῶν γλαυκῶν ἐκείνων ὑδάτων θὰ φέρῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος μίαν ἡμέραν τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τὴν ἐλαίαν τῆς εἰρήνης εἰς τὰς ἀντιπέραν παραλίαις, ὅπου στενάζουσιν ἀκόμη μυριάδες Ἑλλήνων. Εἶνε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁμοῦ συναναφύρονται ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν καὶ συγκινοῦσιν ὁμοῦ τὴν καρδίαν νίκαι παλαιαὶ καὶ θρίαμβοι νέοι καὶ ὄνειρα τῆς αὔριον, καὶ ἡ φυλὴ φαντάζεται ἀνοιγομένης τὰς πύλας τοῦ μεγάλου ναοῦ

μετὰ τετρακόσια σήμαντρα κ' ἐξηνταδυσὶ καμπάνες

καὶ ἀφιππεύοντα πρὸ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Βουκεφάλα τὸν Παρά-  
κλητον. Θὰ ἐξέλθῃ τότε ἀπὸ τῆς κεκλεισμένης μυστικῆς θύρας  
τοῦ ἱεροῦ ὁ ἀπὸ αἰῶνων κεκρυμμένος ἱερεὺς, καὶ, ἀποτινάσσων  
ἀπὸ τοῦ κανθοῦ τὸ ἀποκρυσταλλωμένον δάκρυ ἑκατὸν ἑβδομή-  
κοντα ὄλων χιλιάδων μακρῶν ἡμερῶν, θὰ δεξιωθῇ τὸν Προςδο-  
κώμενον καὶ θὰ συνεχίσῃ τὴν ἀπὸ τεσσάρων καὶ ἡμίσεος αἰώ-  
νων διακοπεῖσαν τελευταίαν λειτουργίαν, ἀφ' οὗ πρῶτον, ἀπο-  
δίδων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Χριστοῦ τὸν μολυνθέντα ναὸν, ἀνα-  
φωνήσῃ Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ἡμῶν καὶ ἐπάρθητε πύ-  
λαι αἰῶνιοι καὶ εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης.